

О.П. ФУРАЄВ

Оториноларингологія в медицині Слобожанщини – військова складова (історичний нарис)

Військово-медичний клінічний центр Північного регіону, м. Харків, Україна

І. Історичні передумови і паралелі

На початку XIX століття м. Харків, центр Українсько-Слобожанської губернії, став важливими воротами на південь України. Він відкривав доступ до Донецького вугільного та Криворізького залізорудного басейнів, а також до родючих земель півдня та Таврії, що активно освоювались. З того часу місто поступово перетворювалось на університетський осередок і важливий культурний та науковий центр. Цей процес сприяв розвитку медичної науки, яка разом із прогресом у місті почала активно розвиватися.

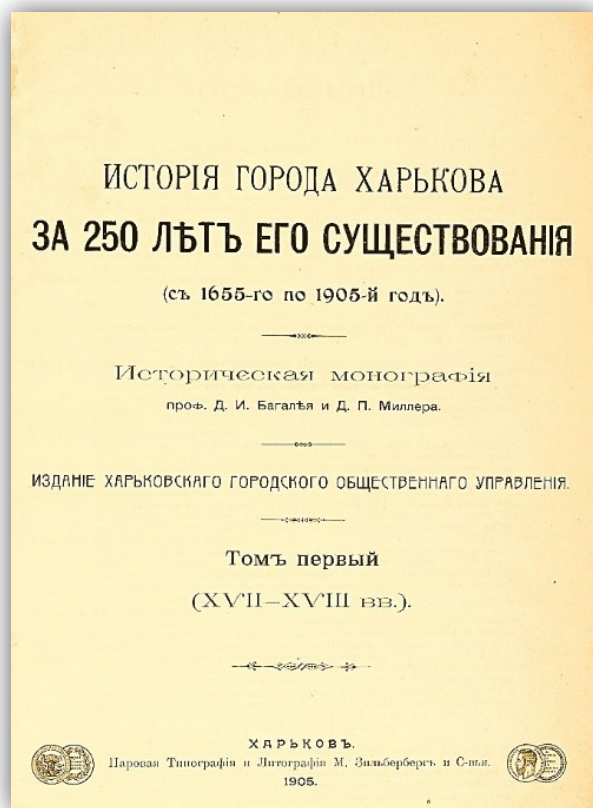
Відкриття у 1805 р. першого в Україні університету та медичного факультету стало знаковою подією, що зміцнило репутацію Харкова як одного з провідних центрів медичної науки того часу. Того ж часу в місті вже функціонували богадільня на 300 осіб – Сабурова дача, 5 аптек, 12 приватних лікарів та 15 повивальних бабок, що свідчило про високий попит на медичні послуги. Вражаючим є той факт, що всі ці зміни відбувалися в місті, населення якого не перевищувало 50 тисяч осіб.

Перші офіційні посади міських лікарів були встановлені сенатським указом від 1737 р., відповідно до якого в великих містах «... для користі мешканців в їхніх хво-

робах повинні утримуватися лікарі, а їхня платня має виплачуватися з міської казни – до 12 рублів на місяць з наданням житла, більше ж на такі міста не накладати». У цьому списку міст, де слід було призначати лікарів, були зазначені 9 малоросійських полків – Стародубський, Переяславський, Прилуцький, Лубенський, Чернігівський, Ніжинський, Полтавський, Миргородський, Гадяцький, а також 5 Слобідських полків – Харківський, Сумський, Острогожський, Охтирський і Ізюмський.

Цей указ мав на меті створити систему медичної допомоги для населення, особливо в умовах, коли медична практика була ще в зародковому стані. Для Харкова, як важливого торгового і культурного центру Слобожанщини, це був перший крок до формування інфраструктури охорони здоров'я, яка з часом мала значно розвинутися. Проте через відсутність кваліфікованих медичних кадрів, цей закон сенату не мав реального впровадження протягом тривалого часу. Через двадцять років після видання указу, окрім Києва, міських лікарів можна було знайти лише в Стародубі, Сумах, Харкові, Охтирці та Белгороді. Здебільшого це були полкові лікарі, які через старість або хвороби не могли продовжувати службу в армії і отримували призначення на посади міських

лікарів «на спочинок» — як відзначення за службу, замість пенсії, якої в ті часи не існувало [8].

Видатний харківський історик Д.І. Багалій зазначав, що перший справжній медик з'явився в місті у 1739 році, коли Комісія з утворення Слобідських полків призначила військовим лікарем Іоганна Віклера. Відтоді військові лікарі почали надавати медичну допомогу не лише солдатам, а й цивільному населенню, що стало важливим кроком у формуванні медичної системи Харкова. Віклер, як перший офіційно призначений лікар, значно вплинув на розвиток медичної практики в регіоні [1].

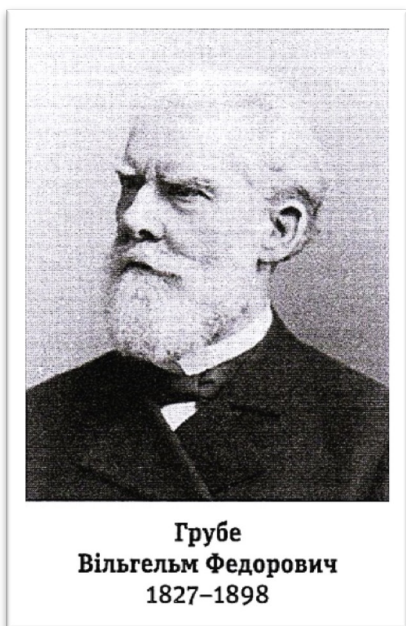
Цей історичний факт відображає важливу роль військової медицини у становленні державної моделі охорони здоров'я на етапі розвитку того часу. Представники військової медицини мали значний досвід практичної діяльності, володіли навичками ефективної організації медичної допомоги, діяли рішуче в умовах складних ситуацій та постійно вдосконалювали свої навички через участь у різноманітних військових операціях. Саме в той період у військовій медицині почали формуватися ключові прин-

ципи, зокрема **висока компетентність лікарів, їхня універсальність, а також наступність і послідовність дій у наданні медичної допомоги.**

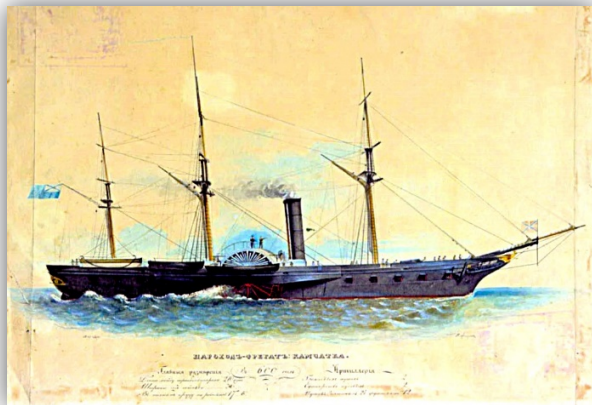
Яскравим прикладом прогресивного розвитку медичного суспільства того часу стала постать видатного хірурга, професора Харківського університету В.Ф. Грубе. Під його впливом медичний факультет університету значно розвинувся. На ньому були організовані три клініки — терапевтична, хірургічна та акушерська, кожна з яких мала лише 8-10 ліжок. Це було вкрай недостатньо для ефективного навчання студентів та проведення наукових досліджень, і медичний факультет гостро потребував розширення клінічної бази.

Проте прогресивна інтелігенція університету усвідомлювала, що розвиток медичної науки та практики в Харкові неможливий без об'єднання зусиль. У 1860 р. було створено Харківське медичне товариство (ХМТ), що стало потужним імпульсом для піднесення міста до рівня важливого наукового центру. Одним з ініціаторів заснування ХМТ став завідувач кафедри клінічної хірургії професор В.Ф. Грубе. У січні 1861 р. відбулося перше засідання товариства, на якому головою було обрано професора Д.Ф. Лямбля. Проте через п'ять років саме В.Ф. Грубе був обраний головою і очолював ХМТ протягом 22 років, значно сприяючи розвитку медичної науки в регіоні.

Професор **Вільгельм Федорович Грубе** (1827-1898) був видатним хірургом і основоположником Харківської хірургічної школи, здобувши визнання як майстер своєї справи та як досвідчений практик не лише в Росії, а й за її межами. Його внесок у розвиток медичної науки та хірургії в Україні важко переоцінити. Цікавий факт — після закінчення медичного факультету Дерптського університету у 1850 р. Грубе успішно захистив дисертацію на тему «Об опухолях носа», що принесло йому науковий ступінь доктора медицини. А вже наступного року він захистив другу дисертацію «О седалищных грыжах», й здобув другий науковий ступінь доктора медицини з хірургії. Завдяки своїм науковим досягненням і досвіду він став одним із найкращих хірургів свого часу.

Формування В.Ф. Грубе як кваліфікованого військового лікаря розпочалося в 1852 р., коли він вступив на військову службу та отримав звання лейтенанта медицини Імператорського флоту. Його призначили військовим лікарем на фрегат «Камчатка», на якому він здійснив дворічний кругосвітній похід. Після повернення з походу Грубе став ординатором, а згодом – помічником головного лікаря Кронштадтського морського госпіталю на 1500 ліжок. 27 грудня 1854 р. він отримав звання капітана II рангу (надвірний радник за Табелем про ранги) і продовжив службу на флоті. Під час Кримської війни у 1855 р. В.Ф. Грубе був призначений головним хірургом одразу трьох морських госпіталів: Кронштадтського, Свеаборзького та Ревельського.

Пароплав-фрегат "Камчатка", 1840 р.

У 1858 р., коли Харківський університет оголосив конкурс на вакантну посаду на кафедрі хірургічної та офтальмологічної клініки, В.Ф. Грубе подав свою роботу та прочитав три лекції в Медико-хірургічній академії, що відповідали вимогам конкурсу. 28 березня 1859 р. він був одноголосно обраний екстраординарним професором цієї кафедри, яку згодом очолював протягом 40 років.

Його воєнний шлях продовжився у 1870 р. під час франко-пруської війни, коли Грубе працював в англійському відділі Червоного хреста, де вивчав організацію роботи, особливості догляду та транспортування поранених. Ці знання стали йому в пригоді через шість років, під час російсько-турецької війни 1877-1878 років, коли він обійняв посади начальника дивізійного лазарету, перев'язувального пункту, а згодом – начальника тимчасового госпіталю. У 1878 р., по завершенні війни, В.Ф. Грубе отримав чин таємного радника, що відповідало званню генерал-лейтенанта [3].

Після закінчення війни він повернувся до улюбленої викладацької та лікувальної роботи. Його науково-педагогічна діяльність значно вплинула на розвиток медицини в Україні та підготовку нового покоління лікарів.

Вільгельм Федорович приділяв значну увагу лікуванню пацієнтів з ЛОР-патологією. Розуміючи важливість окремого підходу до таких хворих, з 1896 р. він організував спеціалізовані кабінети для прийому пацієнтів із захворюваннями вуха, горла та носа в новому двоповерховому корпусі своєї клініки. Тут він надавав висококваліфіковану хірургічну допомогу, проводячи складні операції – від втручань на органах носа і горла до видалення нижньої щелепи при онкологічних захворюваннях.

Внесок В.Ф. Грубе в медичну науку та практику Харкова залишився незабутнім, а його ім'я стало символом високого професіоналізму та наукових досягнень.

Доля В.Ф. Грубе має чимало спільного з біографією іншого видатного вченого і хірурга, заслуженого професора Київського університету **Володимира Афанасійовича Каравасва** (1811-1892). Обидва вони зробили значний внесок у розвиток медичної

науки та практики, почавши свою кар'єру з ординаторських посад у військових госпіталях. Караваєв, закінчивши медичний факультет Казанського університету в 1827 році, почав службу в Санкт-Петербурзі, де отримав чин поручика медицини. Як і Грубе, він мав можливість навчатися за кордоном (1834-1836), де познайомився з М.І. Пироговим, що стало для нього важливим етапом у становленні як лікаря.

**Караваєв
Володимир Афанасійович
1811-1892**

Вже в 1839 р. Караваєв був призначений операційним хірургом в Кронштадтський морський госпіталь, а з 1840 року став екстраординарним професором хірургії Київського університету, де працював понад 50 років. Йому також було присвоєно звання таємного радника, що відповідало чину генерал-лейтенанта [5]. Караваєв здійснював лікування пацієнтів з ЛОР-патологією. Це підтверджує його наукова праця, опублікована у 1840 р., під назвою «Ринопластика, образование правой стороны, правого крыла и перегородки носа».

Обидві ці видатні постаті, Грубе та Караваєв, стали взірцями для багатьох молодих медиків, військових лікарів і не тільки, їхні біографії і наукові досягнення продовжують надихати майбутні покоління.

У 80-ті роки XIX століття (1874 р.) в Харкові був збудований міський лазарет на 200 ліжок, який згодом, у 1880 р., перетворився на Харківський військовий госпіталь (ХВГ). З 1887 р. ХВГ офіційно став клінічною базою для кафедр медичного факультету

Харківського університету. На момент свого створення військовий госпіталь був найбільшим і найкраще обладнаним з усіх державних лікувальних закладів міста. Однак їх було небагато, і вони обслуговували лише певні державні установи, серед яких міська Олександрівська лікарня на 100 ліжок, залізнична лікарня на 15 ліжок, тюрмна лікарня на 50 ліжок, а також лікарні при чоловічих гімназіях, інституті шляхетних дівчат і духовній семінарії, які не мали постійної кількості ліжок [4].

Харківський військовий госпіталь. м. Харків, 1900-ті рр.

Харківський військовий госпіталь, постійно розвиваючись, став сучасним лікувальним закладом: були побудовані окремий операційний блок з стерилізаційним кабінетом (1890), блок для дезінфекцій (1887), організовано рентгенологічний кабінет (1890), механічну пральню (1887), значно розширено можливості лабораторного відділення та госпітальної аптеки (з випробувальним відділенням), а також з'явилися інші підрозділи, що зробили його самостійним і самодостатнім військово-медичним закладом. Ці позитивні зміни призвели до того, що Харківський військовий госпіталь став важливою лікувальною і клінічною базою для медичного факультету Харківського університету і значно підвищив привабливість цього навчального закладу.

II. Перші фахівці-отоларингологи на базі Харківського госпіталю

Великим досягненням для Харківського військового госпіталю стало спільне міністерське рішення 1887 р., яке дозволяло використовувати госпіталь як клінічну базу для кафедр медичного факультету Харківського університету. Хоча клінічні заняття

зі студентами вже проводились у відділеннях госпіталю з 1878 р., офіційне затвердження цього рішення стало важливим кроком у розвитку медичної освіти в місті. Значну роль у вирішенні цього питання відіграли два доценти медичного факультету – О.М. Шитлов та М.М. Ломіковський, чия праця і наполегливість забезпечили позитивний результат.

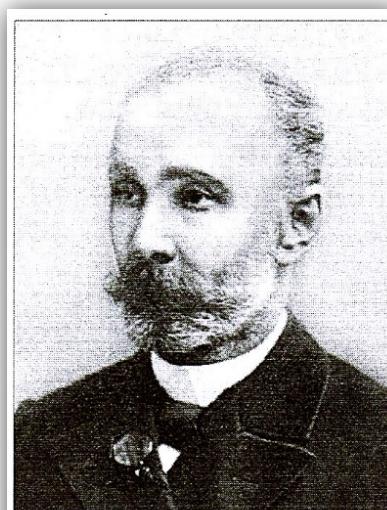
Шитлов
Олександр Минайович
1837–1917

Перші відомості про лікування ЛОР-патологій у Харківському військовому госпіталі з'являються у 1878 р.. Саме тоді приват-доцент, а пізніше професор кафедри спеціальної патології медичного факультету Харківського університету **Олександр Михайлович Шитлов** (1837-1917) почав викладати курс патології носа, горла та вуха для студентів 5-го курсу, використовуючи базу військового госпіталю [9].

О.М. Шитлов, який закінчив медичний факультет Харківського університету в 1862 р. з відзнакою, протягом 10 років працював військовим лікарем, спочатку в Білозерському (1863 р.) та Галицькому (1871 р.) полках, а пізніше – в Гродненському (1866 р.) та Варшавському (1871 р.) госпіталях. У 1877 р. він захистив докторську дисертацію на тему «К вопросу об иннервации гортани». З 1878 р. став приват-доцентом, а з 1888 р. – професором кафедри спеціальної

патології та терапії внутрішніх хвороб Харківського університету. Будучи досвідченим лікарем і викладачем, О.М. Шитлов розробив новий метод зовнішнього дослідження гортані. Його робота, що була надрукована під назвою «К вопросу о внешнем и внутреннем обследовании горла» (1876), стала вагомим внеском у медичну науку того часу.

Питаннями оториноларингології також займався професор **Михайло Михайлович Ломіковський** (1849-1920), керівник кафедри лікарської діагностики з пропедевтичною клінікою та з 1878 року приват-доцент з ларингопатології на факультетській терапевтичній клініці Харківського університету. Основними напрямками його наукових інтересів були терапевтичне лікування внутрішніх хвороб, а також хвороб горла і гортані, зокрема розробка методів їх діагностики та лікування.

Ломіковський
Михайло Михайлович
1849–1920

Окрім терапевтичного лікування ЛОР-патологій, університетські кафедри також надавали хірургічну допомогу. Лікарі, зокрема на базі Харківського військового госпіталю, виконували операції на органах горла та гортані, що дозволяло студентам медичного факультету не лише здобувати теоретичні знання, але й отримувати практичні навички у лікуванні складних хвороб цього типу. Так лікарі-спеціалісти, що працювали на кафедрі, поступово формували базу для

подальшого розвитку хірургії та оториноларингології в регіоні.

Так, на кафедрі хірургічної патології, яку тоді очолював видатний вчений і практик, випускник Медико-хірургічної академії, військовий лікар-хірург професор **Максим Семенович Субботін** (1848-1913), займались вивченням та лікуванням пацієнтів з ЛОР-патологією. У 1873 році М.С. Субботін закінчив Імператорську медико-хірургічну академію та проходив службу в діючій армії. У 1878 р. удостоєний ступеня доктора медицини, а з 1884 р. став завідувачем кафедри факультетської хірургії Харківського університету. У 1886 р. він доручив читання курсу вушних хвороб приватдоценту кафедри доктору М.Б. Брауде. Під керівництвом професора Субботіна на кафедрі була опублікована робота лікаря-ординатора Баньковского «Три случая вскрытия Processus mastoidei, при заболевании, зависящем от страдания среднего уха» (1890 р.). У статті описано та проаналізовано три випадки хірургічного лікування запалень середнього вуха, які мали ускладнення у вигляді важких інфекційних процесів, що призводили до ураження навколишніх тканин, внутрішнього вуха і кістки черепа.

Цей матеріал став важливим внеском у розвиток хірургічної оториноларингології, оскільки дав нові уявлення про складні ви-

падки лікування ЛОР-патологій та підтвердив необхідність інтеграції хірургічних методів у терапію таких захворювань. Роботу було виконано на базі клініки госпіталю [10].

Послідовником професора В.Ф. Грубе на кафедрі факультетської хірургії став **Леонід Володимирович Орлов** (1855-1923), видатний хірург і науковець, випускник медичного факультету Московського університету 1878 року. Спочатку він півроку прослужив військовим лікарем, після чого у 1884 році захистив докторську дисертацію. З 1889 року Орлов працював асистентом кафедри хірургічної патології Військово-медичної академії під керівництвом професора М. Субботіна. У 1894 році він очолив кафедру хірургічної патології Харківського університету і повністю переніс практичну діяльність кафедри в клініку, розташовану на базі Харківського військового госпіталю. Практичні інтереси професора Орлова були широкими й охоплювали операції на органах шії, резекції щелеп, а також виконання складних хірургічних втручань, таких як фарингектомія. Його наукові праці, зокрема «О бугорчатке языка» (1887) та «О трепанации височной кости при закупорке поперечной пазухи» (1889), стали важливими внесками в розвиток хірургічної науки.

Водночас керівник кафедри оперативної хірургії Харківського медичного факу-

льтету, професор **Броніслав Григорович Пржевальський** (1862-1933) продовжував удосконалювати медичну практику і навчання студентів, демонструючи їм складні хірургічні втручання в анатомічному театрі. Серед операцій, які він проводив, були трепанація соскоподібного відростка, загальнополосна операція вуха, розтин лобної та верхньощелепної пазухи, трахеостомія та задня тампонада носа. Пржевальський мав значний досвід як воєнно-польовий хірург. Під час російсько-японської війни 1904-1905 рр. він очолював великий госпіталь при Харківському медичному товаристві та працював консультантом лазаретів Південної залізниці, де здобув безцінний досвід лікування поранених в умовах війни. Його наукові і практичні досягнення стали важливим етапом у розвитку хірургічної медицини в Україні.

**Пржевальський
Броніслав Григорович
1862-1933**

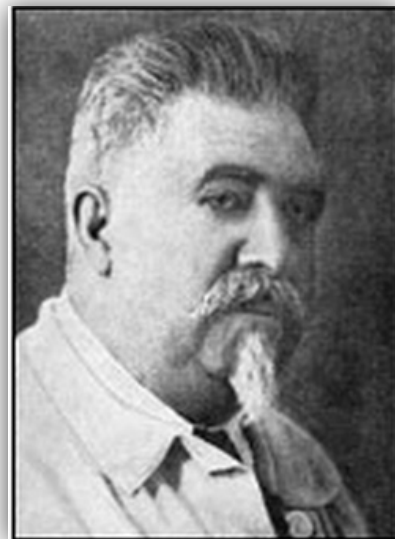
Таким чином, поєднання відділень Харківського госпіталю та кафедр медичного факультету університету стало визначальним чинником у професійному становленні лікарів, стимулюючи їх до науково-винахідницької діяльності та сприяючи підвищенню якості надання медичної допомоги. Це синергетичне об'єднання не лише забезпечило кафедри необхідною матеріально-технічною базою, але й відкрило нові горизонти для дослідження військової патології, що мало безпосередній вплив на розвиток медицини у військовому контексті.

Крім того, це сприяло формуванню у студентів міцних професійних основ, виховуючи їх у дусі військово-прикладної складової медичної науки. Залучення майбутніх медиків до госпітальної практики підвищувало престиж військової медицини у суспільстві, а численні випускники медичного факультету Харківського університету, обравши шлях військових лікарів, стали важливою складовою частиною розвитку медичної служби у воєнних умовах.

III. Перше ЛОР-відділення

Харківського медичного інституту

На початку 1922 р. Народним комітетом освіти УРСР була прийнята Постанова, яка передбачала введення обов'язкового викладання оториноларингології як окремого предмета в медичних вузах та організацію самостійних кафедр цієї галузі. Уже в той самий рік Правління Харківського медичного інституту ухвалило рішення про відкриття клініки оториноларингології. Це стало результатом багаторічних зусиль приват-доцента, а згодом і професора С.Г. Сурукчи, який активно відстоював ідею відокремлення оториноларингології як самостійної медичної дисципліни.

**Сурукчі
Степан Гаврилович
1862-1932**

4 жовтня 1922 р. на базі Харківського медичного інституту розпочала свою діяльність кафедра оториноларингології – перша

на лівобережній Україні. Організатором та першим завідувачем кафедри став професор **Степан Гаврилович Сурукчи** (1862-1932), який досяг значних успіхів у галузі оториноларингології.

С.Г. Сурукчи закінчив медичний факультет Харківського університету в 1888 р., а вже через рік став ординатором факультетської терапевтичної клініки. Під керівництвом професора І.М. Оболенського він не лише здобував знання, а й активно займався науковими дослідженнями в галузі ЛОР-патології, публікуючи свої роботи, зокрема «Отчет по болезням гортани, носа и уха» (1890). Професор Оболенський підтримував свого учня в його прагненні до вивчення оториноларингології і направив його на стажування до найкращих європейських клінік, що дало Сурукчи можливість удосконалити свої знання.

Повернувшись до Харкова в 1895 р., Сурукчи започаткував факультативні лекції для студентів і лікарів, а також почав амбулаторний прийом пацієнтів. Він також проводив благодійні прийоми в лікарні Червоного Хреста, що відображало його соціальну відповідальність та турботу про пацієнтів. При організації кафедри Сурукчи зіткнувся з труднощами, зокрема у забезпеченні клініки необхідним інвентарем і навчальними матеріалами. Однак завдяки своїй відданості справі, він передав для клініки весь спеціальний інструментарій та посібники, які особисто придбав під час навчання за кордоном.

Перші члени секції оториноларингології Харківського науково-медичного товариства, 1930 р.
Другий ряд в центрі: професор С.М. Компанієць, професор С.Г. Сурукчі, доцент С.А. Тихомиров

Під його керівництвом клініка стала не лише навчальним, але й науково-практичним осередком, зібравши найкращих фахівців, таких як Я.А. Гальперін, С.А. Тихомиров, С.Н. Ярлов, А.В. Вірабов, І.М. Фрішман та інших [11].

Спочатку стаціонар клініки мав лише дві палати на 15 ліжок, але з часом їх кількість була збільшена до 42, що дозволило створити спеціалізовані палати для пацієнтів з хворобами вуха, горла та носа. Клініка отримала необхідне оснащення, і була створена операційна, що дало змогу надавати повноцінну хірургічну допомогу. За перший рік її роботи професор С.Г. Сурукчи провів 460 операцій, що свідчить про високу оперативну активність клініки та її значення в розвитку оториноларингології на той час.

IV. Перше ЛОР-відділення

Харківського військового госпіталю

Після створення у 1925 р. Головного військово-санітарного управління, яке координувало всі питання військової медицини, отримала розвиток система військових госпіталів, в тому числі – створення у великих лікувальних закладах відділень з профілізацією за видами захворювань.

У вересні 1925 р. в Харківському Окружному військовому госпіталі відбулася знакова подія – змінами до штату вперше було введено самостійне відділення отоларингології на 25 ліжок.

Це стало важливим кроком у розвитку спеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям. До цього часу лікування поранених і хворих із захворюваннями органів слуху, носа та горла здійснювалося на ліжках хірургічного, терапевтичного і інфекційного відділень. Медичну допомогу надавали штатні ординатори, які додатково опановували отоларингологію на курсах при медичних факультетах університетів або в Медичній академії. Першим начальником ЛОР-відділення Харківського військового госпіталю став воєнлікар III рангу **Сергій Миколайович Лапін** (1892-1958), учень видатного професора Володимира Ігнатовича Воячека (1876-1971).

Завдяки професійності й натхненню Лапіна, нове відділення швидко набуло статусу одного з провідних осередків військово-

вої отоларингології, ставши взірцем для подібних установ в Україні.

**Лапін
Сергій Миколайович
1892-1958**

Кандидат медичних наук (1938 р.), доцент, полковник медичної служби, автор 19 наукових робіт, доцент Харківського медичного інституту, головний отоларинголог Харківського військового округу С.М. Лапін керував ЛОР-відділенням 15 років, до червня 1941 р. У період Великої Вітчизняної війни С.М. Лапін займав керівні посади Харківського госпіталю та медичній службі округів. Після повернення у 1943 р. госпіталю на місце постійної дислокації, полковник Лапін організував спочатку амбулаторний прийом пацієнтів, а з часом і стаціонарне лікування.

У період з 1945 по 1948 рік полковник С.М. Лапін поєднував службу у військовому госпіталі з викладацькою діяльністю, обіймаючи посаду доцента кафедри Військової спецпідготовки Українського інституту удосконалення лікарів у Харкові. Після звільнення з військової служби за станом здоров'я в 1949 р. він продовжив наукову кар'єру, ставши заступником директора цього інституту з наукової роботи. Він активно брав участь у професійних організаціях: був членом правління Харківського товариства отоларингологів, працював у науково-методичній комісії при Харківському міськвиконкомі, очолював Ревізійну комісію Українського товариства оториноларингологів і входив до складу ЛОР-секції Вченої Ради Наркомздрава УРСР.

У повоєнний період, коли країна відновлювалася після страшних руйнувань

Другої світової війни, ЛОР-відділення зазнало значних змін, спрямованих на покращення якості медичної допомоги та організацію більш ефективної роботи. У цей час особливу роль відіграли бойові офіцери-медики, які здобули цінний досвід у війні та були готові застосувати свої знання для відновлення медичних послуг. Підполковник медичної служби Д.І. Зверев (1950-1961 рр.), підполковник медичної служби М.З. Дорофєєв (1961-1975 рр.), підполковник медичної служби А.В. Пашенко (1976-1986 рр.) та підполковник медичної служби Ф.В. Захарчук (1987-1992 рр.) відіграли ключову роль у реорганізації роботи відділення, поступово вносячи інновації та удосконалюючи лікувальний процес.

**Підполковник м/с Зверев Д.І.
під час огляду пацієнта, 1951 р.**

У перші повоєнні роки відновлення медичних закладів проходило під гаслом «відродження та оновлення», що включало не лише відновлення інфраструктури, а й модернізацію медичного обладнання, розширення можливостей лікування ЛОР-захворювань, а також підготовку нових кадрів. У цей період особлива увага приділялася реконструкції приміщень для забезпечення комфортних умов лікування пацієнтів, створенню стаціонарів для хірургічних операцій і розвитку амбулаторної допомоги.

Під керівництвом таких медиків, як Д.І. Зверев та М.З. Дорофєєв, в ЛОР-відділенні вдалося реалізувати серію заходів, спрямованих на підвищення ефективності лікування, впровадження нових методик,

а також удосконалення надання медичних послуг на основі бойового досвіду. Підполковник медичної служби А.В. Пашенко приділяв увагу впровадженню передових на той час хірургічних методів та інструментів для лікування захворювань вуха, горла та носа, що дозволило знижувати рівень післяопераційних ускладнень та скорочувати час реабілітації пацієнтів.

Завдяки професіоналізму Ф.В. Захарчука ЛОР-відділення змогло досягти високих результатів у лікуванні захворювань органів слуху та дихання, а також знизити рівень інвалідності серед військовослужбовців через своєчасну медичну допомогу. У цей період відділення також розпочало активну співпрацю з науковими установами, що дало змогу інтегрувати новітні досягнення медичної науки у практичну діяльність.

Отже, повоєнне відродження ЛОР-відділення стало важливим етапом у становленні сучасної медичної допомоги, де бойовий досвід офіцерів-медиків та нові методики стали основою для створення високоякісної медичної інфраструктури, здатної ефективно вирішувати складні питання лікування і реабілітації пацієнтів.

На сучасному етапі ЛОР-відділення є частиною Клініки оториноларингології, щелепно-лицевої хірургії та офтальмології Військово-медичного клінічного центру Північного регіону (з 2007 р.).

Начальник клініки полковник м/с О.П. Фурасєв під час операції, 2013 р.

Керівниками відділення були: доктор медичних наук, професор, полковник медичної служби О.А. Компанєєць (1992-1999 рр.), полковник медичної служби О.П. Фурасєв (2002-2007 рр.), який надалі очолював зазначену клініку до виходу у відставку в 2021 році, та полковник медичної служби Д.О. Гороллюк (2007-2024 рр.). Зараз відділення очолює підполковник медичної служби Б.М. Чернобіль.

Хірургічний корпус ВМКЦ Північного регіону

Робота в ЛОР-операційній.

В перспективі ЛОР-відділення продовжує розвиватися в напрямку впровадження новітніх медичних технологій та методик, зокрема у сфері мало-інвазивних хірургічних втручань та реабілітації пацієнтів після операцій. Зважаючи на динамічний розвиток медичних досліджень та інновацій у галузі оториноларингології, відділення має потенціал стати важливим центром не тільки для військових медиків, а й для цивільних пацієнтів, пропонуючи висококваліфіковану допомогу в лікуванні широкого спектра ЛОР-захворювань.

Література

1. Багале́й Д.И., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год): ист. моногр. [в 2 т.]. Харьков: Паровая тип. и литогр. М. Зильберберг и С-вья; 1905-1912. 586 с.
2. Корж А.А. Из истории медицины Харькова – к 350-летию Харькова. Харьков как центр медицинской науки. Междунар. мед. журн. 2004;10(3):6-7.
3. Грубе В.Ф. Императорский Харьковский университет. Список лиц, служащих по ведомству Министерства народного просвещения на 1898 год. СПб.: Типография Министерства внутренних дел; 1898. С. 499.
4. Бойчак М.П. Харківський військовий госпіталь клінічна база медичного факультету Харківського університету (Харківського медичного інституту 1887-1930). Київ: ФОП Коляда О.П.; 2024. С. 11.
5. Караваев В.А. Библиографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира (1834-1884). Сост. В.С. Иконников. Киев: Типография Императорского университета Св. Владимира; 1884. С. 235-237, 810-811.
6. Фураев А.П. Вехи большого пути. К 130-летию образования оториноларингологии. Оториноларингологія. 2019;2(6):87-94.
7. Перцева Ж.Н. Харьковский национальный медицинский университет в зеркале истории. Актовая речь на научной сессии, январь 2015 г. <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/17273>.
8. Петров Д.Д. и соавт. Очерки истории медицинской науки и здравоохранения на Украине. Верхратский С.Л. Первые городские и уездные врачи и первые больницы на Украине. Киев, 1960. С. 130.
9. Бойчак М.П. Харківський військовий госпіталь клінічна база медичного факультету Харківського університету (Харківського медичного інституту 1887-1930). Київ, 2024. С.39-43.
10. Там же. С. 46.
11. Гарюк Г.І. Історія Харківської оториноларингології. До 150-річчя Харківського науково-медичного товариства. Харків, 2011. С. 2-4.

Надійшла до редакції 28.03.2025

© О.П. Фураєв, 2025